

DIAKONAT STAŁY W KOŚCIELE W POLSCE – WYMÓG CZASU CZY POWRÓT DO STAROŻYTNYCH ŹRÓDEŁ?

Słowa kluczowe: diakonat stały, urząd kościelny, posługa, duszpasterstwo, Kościół w Polsce

Keywords: permanent diaconate, ecclesiastical office, ministry, pastoral care, Church in Poland

Schlüsselwörter: ständiger Diakonat, kirchliches Amt, Dienst, Seelsorge, Kirche in Polen

O diakonacie stałym¹ w Polsce napisano już wiele. Dzięki autorom dalece zaangażowanym w procesy badawcze w tym obszarze wiedzy (np. prof. Marek Marczewski, ks. prof. Helmut Sobeczko, ks. prof. Ryszard Selejdak, ks. prof. Erwin Mateja, dk. prof. Waldemar Rozynekowski) temat ten znalazł ważne miejsce w kolekcji opracowań o charakterze naukowym². Jednak zagadnienie diakonatu stałego ze względu na swoje znaczenie oraz dynamiczny rozwój w Kościele w Polsce wydaje się na tyle interesujące, by je ponownie podjąć, przybliżyć i analizować w kontekście nowych, ważnych wydarzeń, które obserwujemy na przestrzeni ostatnich lat.

By lepiej zrozumieć trwające dziś w Polsce procesy rozwoju urzędu diakona stałego, w artykule niniejszym najpierw zostaną ukazane jego biblijne źródła. W dalszej części spojrzymy na to, jak posługa ta kształtowała się w pierwszych wiekach chrześcijaństwa, a potem ukážemy jej schyłek. Następnie przybliżone zostaną próby

---

* Mgr Artur Miłański – magister politologii (UG w Gdańsku), magister teologii (UKSW w Warszawie), doktorant w Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku, ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-6539-3239>, e-mail: artumila72@gmail.com. Artykuł jest oparty na uzupełnionym i poprawionym fragmencie pracy magisterskiej autora pt. *Przygotowanie kandydatów do diakonatu stałego na przykładzie Ośrodka formacyjnego w Przysieku koło Torunia*, Wydział Teologiczny UKSW w Warszawie 2013 (promotor: ks. prof. ucz. dr hab. Wojciech Cichosz).

¹ Diakonat – urząd kościelny lub święcenia o charakterze sakramentalnym, które wraz z biskupstwem i prezbiteratem stanowią trójstopniową strukturę kapłaństwa hierarchicznego; diakonat to także posługa sprawowana przez diakona. Zob. M. Marczewski, *Diakonat w Kościele katolickim*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 3, Lublin 1995, k. 1245–1246.

² Zob. wybór bibliografii zawartej w publikacji: B. Degórski, M. Marczewski, W. Rozynekowski, *Diakonat stały*, Lublin 2024, s. 429–441 oraz obszerną bibliografię opracowaną przez R. Selejdaka zamieszczoną w: *Diakonat stały. Dokumenty Soboru Watykańskiego II i Stolicy Apostolskiej. Bibliografia*, Częstochowa 2004, s. 219–325.

przywrócenia diakonatu stałego w Kościele po Soborze Watykańskim II, zarys teologii tego urzędu, a także początki jego odnowy w Kościele w Polsce. Ostatnia część artykułu poświęcona zostanie działalności pierwszego polskiego ośrodka formacji diakonów stałych w Przysieku koło Torunia, ze wskazaniem innych prężnie dziś działających tego typu miejsc. Głównym celem prowadzonej refleksji będzie próba odpowiedzi na pytanie, czy diakonat stały to wymóg czasu, czy też po prostu powrót do źródeł, który obserwujemy we współczesnym Kościele w Polsce. Odpowiedź zostanie sformułowana w zakończeniu artykułu i będzie stanowić jego podsumowanie.

1. BIBLIJNE ŹRÓDŁA DIAKONATU JAKO STOPNIA ŚWIĘCEŃ

By móc zrozumieć specyfikę posługi diakona w Kościele, warto cofnąć się do jej źródeł, które odnajdujemy bezpośrednio w przekazie biblijnym. Myślimy tu przede wszystkim o *Dziejach Apostolskich* (Dz 6,1-6)³, które opowiadają o pierwotnym Kościele. Utrudzeni codzienną posługą słowa i stołu, uczniowie Pana wybrali spośród siebie siedmiu mężów, którzy – wyświęceni przez apostołów – dali początek temu urzędowi w Kościele⁴. Istotny z punktu widzenia niniejszych rozważań jest tutaj także gest włożenia rąk. Ojciec Bazyli Degórski przypomina, że wszystkie stopnie wyższych święceń, a więc również diakonat, udzielane są przez włożenie rąk biskupa. Chodzi tu o przekazanie urzędu, wprowadzenie w posługę, a gest ten potwierdzą później teksty pisarzy wczesnochrześcijańskich⁵.

We wskazany już tekście z *Dziejów Apostolskich*, gdzie jest mowa o obsłudze stołów przez nowo wybranych, wyraźnie wybrzmiewa ton służebnej roli posługi diakańskiej, dla której też zostali oni w Kościele ustanowieni. Ciekawą refleksją, odnoszącą się do powołania owych siedmiu mężów, dzieli się ks. Michał Kossowski, który pisze: „Apostołowie nie byli w stanie odpowiadać na wszystkie potrzeby członków wzrastającego w liczbę Kościoła. Ustanowienie siedmiu jest początkiem tworzenia się struktury hierarchicznej. Ten pierwotny diakonat ma charakter hellenistyczny – tworzą go ludzie wychowani w kulturze greckiej, noszący greckie imiona i niemający izraelocentrycznego spojrzenia na młody Kościół”⁶.

Bogaty przekaz o nowo powołanym w Kościele urzędzie diakona pozostawił św. Paweł, który w swoich listach apostołskich często porusza wątki związane z tą instytucją. Najlepszym tego przykładem jest wstęp Listu do Filipian, gdzie apostoł zwraca się do adresatów następującymi słowami: „Paweł i Tymoteusz, słudzy Chrystusa Jezusa do wszystkich świętych w Chrystusie Jezusie, którzy są w Filipi, wraz z biskupami i diakonami” (Flp 1,1). Zdaniem ks. Selejda w przytoczonym tekście apostoł wymienia diakonów tuż po biskupach jako tych, którzy są im ściśle podpo-

³ W niniejszym opracowaniu autor korzysta z: *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, Wydawnictwo Pallottinum: Poznań–Warszawa 1990.

⁴ Por. M. Marczewski, *Diakonat w Kościele katolickim*, k. 1245.

⁵ Por. B. Degórski, *Diakoni w starożytności chrześcijańskiej*, w: *Diakonat stały w Kościele w Polsce*, t. 3: *Powołanie – duchowość – świadectwo*, red. W. Rozynkowski, Pelplin 2021, s. 21.

⁶ M. Kossowski, *Św. Szczepan jako sługa pamięci o Bogu. Studium egzegetyczne Dz 6,1-15, 7,1-60*, w: *Diakonat stały w Kościele w Polsce*, t. 3: *Powołanie – duchowość – świadectwo*, Pelplin 2021, s. 58.

rządkowani. Diakoni są tu wspomniani bardzo zwyczajnie i wręcz spontanicznie, co pozwala wnioskować, iż diakonat jest w tym czasie instytucją dobrze znaną, jest urzędem trwale funkcjonującym w strukturze Kościoła⁷.

Przywołując ponownie Pawła z Tarsu, należy wskazać też jego List do Rzymian, gdzie apostoł wymienia różnorakie dary i charyzmaty pochodzące od Boga, w tym dar czynności diakońskich (Rz 12,6-7). Natomiast w 1 Liście do Tymoteusza, swego ucznia, św. Paweł wyraźnie nawiązuje do przymiotów, jakie winny cechować każdego diakona (1 Tm 3,8-13)⁸. Jak zauważa ks. Mateja, z tekstów tych dowiadujemy się, że diakon był istotnym elementem rodzących się struktur kościelnych. Jednak, jak twierdzi wielu badaczy, diakonia była dla św. Pawła zawsze bardziej działaniem niż instytucją. To działanie dokonywało się w czterech fundamentalnych obszarach: pokorna służba, zapobieganie niedostatkowi materialnemu, służba we wspólnocie Kościoła, pomoc ubogim⁹.

2. URZĄD DIAKONA W PIERWSZYCH WIEKACH CHRZEŚCIJAŃSTWA

Kolejnymi ważnymi źródłami, z których czerpiemy wiedzę o urzędzie diakona w pierwotnym Kościele, są dzieła pisarzy chrześcijańskich. Z takich pism, jak *Didache*, znane także jako *Nauka Dwunastu Apostołów* (autor nieznany), *List do Koryntian* (Klemens Aleksandryjski) czy listy do Kościołów (Ignacy Antiocheński), dowiadujemy się, jak diakoni funkcjonowali w swoich wspólnotach, w jaki sposób pełnili swą posługę, wreszcie – jakim szacunkiem cieszył się ten urząd na przełomie I i II wieku¹⁰. Ks. Selejdak przypomina, że Ojcowie Apostolscy, działający we wskazanym okresie, mówią o diakonach jako o tych, którzy przynależą do hierarchicznej struktury kościelnej, towarzyszą biskupom w niedzielę w ramach zebrań na łamaniu chleba, dziękczynieniu i wyznawaniu grzechów. Diakoni pełnią także rolę stałych ewangelizatorów we wspólnotach oraz otaczają opieką potrzebujących. Do ich zadań należy zanoszenie Komunii Świętej do osób nieobecnych na Eucharystii, a także pośrednictwo pomiędzy Kościołami lokalnymi. Z pism Ojców Apostolskich wynika, że diakonat stanowi posługę kościelną, mającą swój fundament w misterium Chrystusa Sługi¹¹.

Okres od końca II wieku aż do końca wieku V to czas intensywnego rozkwitu diakonatu w Kościele. Potwierdzają to pisma takich autorów chrześcijańskich, jak Klemens Aleksandryjski, Orygenes, Hipolit, Cyprian, Efrem Syryjski, Hieronim czy

⁷ R. Selejdak, *Diakonat stały w świetle Biblii i historii Kościoła*, Częstochowa 2002, s. 7.

⁸ Por. Jan Paweł II, *Diakonat w służebnej i hierarchicznej komunii Kościoła (katecheza 6.10.1993, Rzym)*, w: tegoż, *Posługa prezbiterów i diakonów*, red. E. Weron, W. Seremak, Poznań 1998, s. 109.

⁹ E. Mateja, *Wprowadzenie posługi diakona stałego w Kościele katolickim*, w: *Diakonat stały w Kościele w Polsce*, t. 1: *Historia – teologia – wyzwania*, red. W. Rozyński, Pelplin 2019, s. 55–56.

¹⁰ Por. B. Degórski, *Diakoni w starożytności chrześcijańskiej*, s. 15–21.

¹¹ R. Selejdak, *Tożsamość, duchowość, formacja i posługa diakonów stałych*, Częstochowa 2003, s. 7.

Jan Chryzostom¹². Przybliżają oni jeszcze bardziej tożsamość i charakter tego urzędu, jak i związane bezpośrednio z nim zadania. Obok tych świadectw różne teologiczno-prawne kwestie związane z diakonatem podejmują dokumenty wydane w formie konstytucji i kanonów apostołskich oraz synody Kościoła starożytnego¹³. Ponieważ szczyt posługi diakańskiej przypada na IV wiek, w statutach synodów w Elwirze (300–303), Arles (314), Nicei (325), Ilirii (375), Orange (441) czy też Agde (506) odnajdujemy wypowiedzi o tym urzędzie. Dokumenty te poruszają m.in. kwestie bezżeństwa diakonów czy też roli ich małżonek w pełnionej przez nich posłudze, ich godnego uczestnictwa w liturgii czy też potencjalnych nadużyć. Diakonat tamtego okresu postrzegany był w powszechnym odbiorze jako najniższy stopień hierarchii Kościoła lokalnego¹⁴. Od diakonów zaczęto wymagać zachowania celibatu, a udzielane im święcenia postrzegano przede wszystkim jako stopień przejściowy i konieczny do przyjęcia święceń prezbiteratu¹⁵.

3. SCHYLEK POSŁUGI DIAKONA STAŁEGO W KOŚCIELE ŁACIŃSKIM

Wymienione powyżej postulaty, osadzone wokół m. in. wymogu pozostawiania w dożywotnim bezżeństwie (w przypadku kandydatów celibatariuszy) czy też (w przypadku kandydatów żonaty) wymogu zaaprobowania przez żonę przyjęcia przez męża święceń diakonatu, zaczynały nabierać kluczowego znaczenia. Mniej więcej od V wieku zarysowuje się stopniowe odchodzenie od wyświęcania kandydatów na ten urząd, zwłaszcza pozostających w małżeństwie. Warto przy tym dodać, że diakonat zaczyna tracić znaczenie już wcześniej, bo w IV wieku. Proces ten dotyczy w głównej mierze Kościoła zachodniego¹⁶.

Jak wskazuje ks. Stanisław Adamiak, na przełomie IV i V wieku w całym Kościele zachodnim pojawia się nacisk, by duchowni z wyższym stopniem święceń żyli w całkowitej wstrzeźliwości płciowej, bez względu na to, czy są związani małżeństwem, czy też nie. Świadectwem tego są listy papieży oraz statuty synodów afrykańskich tego czasu¹⁷. Ojciec prof. Degórski przybliżył nam różnice, które wpłynęły na odmienną przyjętych postaw w Kościele zachodnim i wschodnim:

„Co się natomiast tyczy zagadnienia wspólnego mieszkania duchownego z własną żoną, to należy powiedzieć, że źródła są tu rozbieżne. Jeśli idzie o Wschód, św. Epifaniusz z Salaminy na Cyprze widzi we wstrzeźliwości płciowej normalny stan życia duchownych wyższych święceń (także subdiakonów), również w przypadku

¹² Szerzej na ten temat zob. R. Selejda, *Diakonat stały w świetle Biblii i historii Kościoła*, s. 54–67.

¹³ Por. B. Degórski, *Diakoni w starożytności chrześcijańskiej*, s. 38–42.

¹⁴ Por. M. Marczewski, *Historia i teologia diakonatu stałego do 1989 roku*, w: B. Degórski, M. Marczewski, W. Rozyńkowski, *Diakonat stały*, Lublin 2024, s. 91–92.

¹⁵ Por. W. Rozyńkowski, *Początki diakonatu stałego w Kościele w Polsce*, „Diakon” 14–15(2017–2018), s. 46.

¹⁶ Zob. S. Adamiak, *Diakoni w Kościele późnej starożytności – niektóre zagadnienia*, w: *Diakonat stały w Kościele w Polsce*, t. 1: *Historia – teologia – wyzwania*, red. W. Rozyńkowski, Pelplin 2019, s. 15–24.

¹⁷ Tamże, s. 19–20.

duchownych żonaty. Dodaje jednak, że taki stan rzeczy nie wszędzie się utrzymuje. Synezjusz z Cyreny, pisząc do swego brata po swoim wyborze na metropolitę Ptolemaidę na Cyrenajce, który dokonał się wbrew jego woli, świadom jest, iż będzie musiał rozłączyć się ze swoją żoną. Cesarz Justynian w VI wieku (częściowo ze względów ekonomicznych, by zachować patrymonium kościelne) zobowiązuje biskupów, by żyli w celibacie, względnie, by umieścili żony w klasztorach, prezbiterów zaś i diakonów aby żyli w czystości. Synod Trullański z 691 roku, potwierdzając prawie w całości dotychczasowe prawodawstwo dotyczące celibatu, w kanonie XIII wprowadza nowość, stwierdzając, że prezbiterzy i diakoni muszą powstrzymać się od żon tylko w czasie odprawiania ceremonii, a całkowita wstrzeźliwość płciowa zostaje nawet wyraźnie zakazana. Tu zaczyna rozdawać się praktyka dotycząca wstrzeźliwości płciowej duchowieństwa na Wschodzie i Zachodzie. Powodem tego może być fakt, że na Wschodzie Liturgia Eucharystyczna nie będzie sprawowana codziennie, a więc prezbiterzy i diakoni nie będą musieli codziennie powstrzymywać się od współżycia płciowego z żonami. Na Zachodzie natomiast, gdzie Msza święta będzie codziennie odprawiana, siłą faktu księża i diakoni będą zobowiązani stale powstrzymywać się od współżycia płciowego¹⁸.

Obowiązek zachowania wstrzeźliwości i bezżenności to oczywiście tylko jedna z przyczyn stopniowego zaniku diakonatu w Kościele zachodnim. Do kolejnych należały jeszcze: przemiany, jakie nastąpiły w posłudze diakona, zagadnienie precedencji (pierwszeństwa między osobami w hierarchii kościelnej), zmiany dokonane w dyscyplinie dotyczącej święceń, dylematy związane z instytucjonalizacją religii czy też zachodzące przemiany społeczne¹⁹. Ksiądz Selejdak wskazuje, że procesom zaniku posługi diakańskiej towarzyszyło też osłabienie zainteresowania nią soboru oraz teologów. Z biegiem lat zostanie ona wchłonięta przez instytucję archidiaconatu, rozumianego bardziej jako ośrodek władzy, aniżeli urząd kościelny bazujący na sakramencie święceń²⁰. Z tego właśnie względu na długie lata w Kościele łacińskim przyjął się – jako obowiązujący w hierarchii święceń – model diakonatu przejściowego, który był koniecznym etapem poprzedzającym przyjęcie prezbiteratu. Tak ukonstytuowany hierarchiczny model święceń utrzymywał się aż do początków XVI wieku.

4. PRÓBY PRZYWRÓCENIA URZĘDU DIAKONATU STAŁEGO W KOŚCIELE

Wystąpienie augustianina Marcina Lutra w 1517 roku dało początek dużym zmianom w całym Kościele²¹. Aby móc skutecznie przeciwstawić się fali ruchu protestanckiego, wspólnota katolicka musiała wypracować i wprowadzić szereg zmian oraz reform, by przetrwać w tym trudnym dla siebie czasie. Ten trud podjął Sobór

¹⁸ B. Degórski, *Diakoni w starożytności chrześcijańskiej*, s. 41–42.

¹⁹ Szerzej o tym zob. M. Marzewski, *Historia i teologia diakonatu stałego do 1989 roku*, s. 145–160.

²⁰ Por. R. Selejdak, *Diakonat stały w świetle Biblii i historii Kościoła*, s. 95–96.

²¹ Por. W. Medwid, *Życie i dzieło Marcina Lutra a spór wokół tez i narodzin Reformacji*, „Polonia Sacra” 17/1(2013), s. 267–269.

Trydencki (1545–1563), w ramach którego podjęto także próbę przywrócenia diakonatu stałego w Kościele. Uwzględniając argumenty teologiczne, postulowano, aby diakoni powrócili do struktury hierarchicznej duchowieństwa. Jednak brak wystarczającej świadomości istoty diakonatu, immobilizm eklezjalny oraz przekonanie o wystarczającej liczbie prezbiterów sprawiły, że soborowe zalecenia pozostały bez wpływu na praktykę pastoralną²². Jak wskazuje Waldemar Rozynekowski, diakonat widziano i rozumiano wówczas jedynie jako etap przejściowy do święceń prezbiteratu. Ponieważ w okresie potrydenckim położono duży nacisk na tworzenie seminarium, w związku z tym został on niejako zamknięty w środowisku seminaryjnym²³. Jedynym pozytywnym akcentem podjętych w Trydencie prób było to, że uznano naukę o sakramentalności diakonatu. Opisany tu stan trwał przez kilkaset lat, czego potwierdzeniem są zapisy *Kodeksu prawa kanonicznego* z 1917 roku. Dowiadujemy się z nich, że diakon może jedynie głosić słowo Boże, czyli śpiewać Ewangelię podczas uroczystej Mszy, wystawiać i chować do tabernakulum Najświętszy Sakrament, w wyjątkowych sytuacjach udzielać komunii oraz chrztu²⁴.

To, co nie udało się w Trydencie, podjął na nowo Sobór Watykański II (1962–1965). Trzeba jednak przypomnieć, że soborowe postanowienia w odniesieniu do odnowy urzędu diakona poprzedziły liczne inicjatywy kościołów partykularnych Niemiec, Austrii, Francji czy też Ameryki Łacińskiej, wspierane przez znamienitych teologów tamtego okresu (K. Rahner, H. Vorgrimler, Y. Congar)²⁵. Przykładem takich działań była próba odnowy posługi diakonatu podjęta w latach trzydziestych XX wieku w środowisku niemieckiej Caritas, a w 1951 roku – założenie przez Hannesa Kramera we Fryburgu pierwszego ośrodka formacyjnego dla przyszłych diakonów (gromadził on małżeństwa, w których mężowie pragnęli pełnić posługę diakonów jako ojcowie rodzin). Podobne ośrodki powstawały w kolejnych latach również w innych regionach Niemiec, a także we Francji, Austrii oraz w Ameryce Łacińskiej. Gromadzone przez te centra doświadczenia wywarły znaczny wpływ na prace zmierzające do wznowienia instytucji diakonatu stałego²⁶.

5. ODNOWA URZĘDU DIAKONA STAŁEGO JAKO TRWAŁEGO STOPNIA ŚWIĘCEŃ

Sobór Watykański II zwołany przez papieża Jana XXIII cechowało racjonalne, głęboko perspektywiczne spojrzenie na powojenną rzeczywistość, problemy i mankamenty, które dotknęły również Kościół. To także, a może raczej przede wszystkim nowy rozdział dla diakonatu stałego jako stopnia hierarchicznego święceń w Kościele

²² E. Mateja, *Wprowadzenie posługi diakona stałego w Kościele katolickim*, s. 58–59.

²³ W. Rozynekowski, *Początki diakonatu stałego w Kościele w Polsce*, s. 46.

²⁴ E. Mateja, *Wprowadzenie posługi diakona stałego w Kościele katolickim*, s. 59.

²⁵ Tamże, s. 60.

²⁶ Szerzej o tym zob. M. Marczewski, *Historia i teologia diakonatu stałego do 1989 roku*, s. 182–186.

łacińskim. W tym bowiem momencie Kościół katolicki ponownie opowiedział się za odnową tej starożytnej posługi²⁷.

Jak wskazuje ks. Mateja, powrót ten wiązał się mocno z trudną sytuacją personalną w Kościele po II wojnie światowej, wynikającą ze śmiercią wielu duchownych, m.in. w obozie koncentracyjnym w Dachau. Ten stan rzeczy zrodził myśl święcenia żonatych, czynnych zawodowo mężczyzn na diakonów stałych, których zadaniem miało być zastępowanie prezbiterów tam, gdzie ich brakowało²⁸. Z kolei ks. Selejda komentuje to sposób następujący: „Ojcowie Soboru Watykańskiego II (1962–1965), po upływie niemal tysiąca lat, postanowili, aby w Kościele łaćńskim ponownie przywrócić diakonat jako samodzielny i stały stopień hierarchiczny celibatariuszy lub ludzi żyjących w małżeństwie. Należy jednak podkreślić, że intencją Soboru nie było przywrócenie starożytnej formy posługi diakona, ale wyraźna odnowa tej posługi w świetle nowej koncepcji władzy świętej oraz potrzeb duszpasterskich kościołów partykularnych”²⁹. Wskazywano tu zwłaszcza na racje teologiczne przywrócenia urzędu diakona. Podkreślano, że kwestia ta nie ma jedynie charakteru dyscyplinarnego, ale stanowi raczej problem teologiczny. Diakon, będąc stopniem hierarchii Kościoła, stanowi jego część strukturalną od samego jego początku³⁰. Ojcowie soborowi zakładali, że diakoni stali będą żyć i pracować wśród osób świeckich, co pozwoli im na pełnienie roli pomostu łączącego hierarchię i wiernych. Przywrócenie diakonatu jako stałego stopnia hierarchii służyć więc mogło w procesie przenikania do sekularyzowanego społeczeństwa w sposób bardziej odpowiadający mentalności świeckich³¹.

Nie wszyscy uczestnicy soboru byli zgodni co do przywrócenia starożytnego urzędu. Z grupy 2120 ojców, 1588 opowiedziało się za diakonatem, 525 przeciw, a 7 głosów było nieważnych. I choć ostatecznie wynik głosowania przechylił szalę zwycięstwa na stronę zwolenników odnowy diakonatu, to nie zamknął definitywnie debaty na temat obowiązku celibatu³². Ostatecznie zapisami *Konstytucji „Lumen gentium”* (21 listopada 1964 r.) przywrócono diakonat stały w Kościele katolickim³³. W dokumencie tym istotny okazuje się numer 29, gdyż to właśnie w nim określono charakter tego urzędu, akcentując, że na diakonów nakłada się ręce nie dla kapłaństwa, lecz dla posługi. Umocnieni bowiem łaską sakramentalną, w posłudze liturgii słowa i miłości służą oni ludowi Bożemu w łączności z biskupem i jego prezbiterami³⁴.

Poza wyżej wspomnianą konstytucją istotne zapisy traktujące o zasadach i formach przywrócenia urzędu diakona stałego w Kościele znalazły się także w innych

²⁷ Więcej w monografii: R. Selejda, *Diakoniat stały w świetle dokumentów Soboru Watykańskiego II, posoborowego Urzędu Nauczycielskiego Kościoła i narodowych*, „Rationes institutionis diaconorum permanentium”, Warszawa 2010.

²⁸ E. Mateja, *Wprowadzenie posługi diakona stałego w Kościele katolickim*, s. 60.

²⁹ R. Selejda, *Niektóre aspekty prawne diakonatu stałego*, „Warszawskie Studia Pastoralne” 9/3(2016), s. 25.

³⁰ R. Selejda, *Diakoniat stały w świetle dokumentów Soboru Watykańskiego II*, s. 72.

³¹ Tamże, s. 73.

³² M. Białkowski, *Opracowanie księdza profesora rektora Mariana Rechowicza o diakonacie stałym z 1961 roku*, w: *Diakoniat stały w Kościele w Polsce*, t. 1: *Historia – teologia – wyzwania*, red. W. Rozyńkowski, Pelplin 2019, s. 31.

³³ Por. Jan Paweł II, *Diakoniat w służebnej i hierarchicznej komunii Kościoła*, s. 111.

³⁴ E. Mateja, *Wprowadzenie posługi diakona stałego w Kościele katolickim*, s. 61–62.

dokumentach soboru: *Konstytucji o liturgii „Sacrosanctum Concilium”*, *Dekrecie o działalności misyjnej Kościoła „Ad gentes”*, *Dekrecie o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele „Christus Dominus”* czy też w *Konstytucji dogmatycznej o Objawieniu Bożym „Dei Verbum”*. Ostateczne słowo w sprawie trwałego przywrócenia diakonatu stałego wypowiedział papież Paweł VI w *Motu proprio „Sacrum diaconatus ordinem”* (18 czerwca 1967 r.). Pięć lat później, 15 sierpnia 1972 roku, ukazało się *Motu proprio „Ad pascendum”*, w którym znalazły się przepisy wykonawcze dotyczące omawianego tu urzędu. Kolejne ważne kroki wykonały kongregacje rzymskie (22 lutego 1998 r.). Kongregacja Edukacji Katolickiej opublikowała dokument *Ratio fundamentalis institutionis diaconorum permanentis*, w którym przedstawiono zasady, jakimi należy się kierować w formacji diakonów stałych, by zagwarantować powagę, spójność i kompletność owych wysiłków. Natomiast Kongregacja ds. Duchowieństwa przygotowała *Directorium pro ministerio et vita diaconorum permanentium*, w którym przypomniano kościelne normy dotyczące posługi i życia stałych diakonów³⁵.

6. PRZYWRÓCENIE DIAKONATU STAŁEGO W POLSCE

Reformy Soboru Watykańskiego II nie ominęły Kościoła w Polsce. Choć ustalenia o wprowadzeniu diakonatu stałego zaczęto realizować stosunkowo późno, to już w 1961 roku powstała pisemna opinia na ten temat. Chodzi tu o dokument pt. *Zagadnienie instytucji diakonatu z punktu widzenia sytuacji i potrzeb w Kościele w Polsce*, którego autorem był ksiądz profesor Marian Rechowicz, rektor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Było to opracowanie zarówno pionierskie, jak i niezwykle trafne w swych ocenach, które pomimo upływu lat pozostają aktualne. Jak przypomina Michał Białkowski, autor tego dokumentu już we wstępie zwraca naszą uwagę na to, że jego opracowanie dotyczy diakona żyjącego w małżeństwie i pozostającego na utrzymaniu Kościoła, a więc diakonatu stałego³⁶. Ksiądz Rechowicz wskazywał jednak na istotne przesłanki, by w chwili obecnej nie przywracać tego urzędu w Polsce. Twierdził, że Kościół nie jest przygotowany do wspierania finansowo-materialnego wyświęconych diakonów pozostających w związkach małżeńskich i tworzących rodziny. Ponadto pojawienie się żonatych mężczyzn w przestrzeni kościelnej mogło poważnie zachwiać tożsamością wiernych, silnie przywiązanych do tradycyjnego modelu katolickiego duchownego trwającego w bezżeństwie, zakorzenionego w nich od tysięcy lat. Jeszcze jeden silny argument przemawiał – zdaniem ks. Rechowicza – za powstrzymaniem się od wprowadzenia w Polsce tej instytucji. Chodziło o wzmożoną w tamtym czasie aktywność Kościoła polskokatolickiego, który z łatwością mógł w swoje szeregi przyjmować solidnie uformowanych w Kościele katolickim diakonów stałych, udzielając im w krótkim odstępie czasu święceń prezbiteratu. Rektor KUL dostrzegał też niebezpieczeństwo w tym, że poprzez poszerzenie stanu duchownego w Polsce zwiększyć się może inwigilacja struktur Kościoła. Diakon stały, mający na

³⁵ Tamże, s. 64.

³⁶ M. Białkowski, *Opracowanie księdza profesora rektora Mariana Rechowicza o diakonacie stałym*, s. 36.

utrzymaniu rodziny, mógł stać się znakomitą celem werbunku przez funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa³⁷.

Niezależnie od tego, iż postanowienia soborowe co do odnowy urzędu diakona stałego w Kościele w Polsce nie od razu wdrożono w życie, to sama idea została przyjęta przychylnie. Do grona osób szczególnie silnie opowiadających się za nią należał prof. Marek Marczewski, autor licznych prac poświęconych temu zagadnieniu. W 1979 roku obronił on pracę doktorską pt. *Problem diakonatu stałego w teologii i praktyce pastoralnej*. W latach 1982–1993 w Suwałkach, a następnie w latach 1996–2005 w Lublinie (wspólnie z Andrzejem Michniewiczem) organizował spotkania zainteresowanych diakonatem stałym w tzw. kręgach diakonackich. Natomiast wyraźne ożywienie dyskusji wokół potrzeby i możliwości wprowadzenia tej posługi w Kościele w Polsce nastąpiło w latach dziewięćdziesiątych XX wieku³⁸.

Pragnienie takie wyraził w 1998 roku Episkopat Polski, a decyzję w tej sprawie podjął w 2001 roku. Trzy lata później (22 stycznia 2004 r.) watykańska Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego zaaprobowała dokument polskich biskupów pt. *Wytyczne dotyczące formacji, życia i posługi diakonów stałych w Polsce*, który określał zasady wprowadzenia tego urzędu w naszym kraju³⁹. Został on opracowany pod kierunkiem bp. Andrzeja Suskiego (biskupa toruńskiego, przewodniczącego Komisji Duchowieństwa KEP) i zaprezentowany podczas 326. zebrania plenarnego KEP w dniach 17 i 18 marca 2004 roku. *Wytyczne* określiły nie tylko zasady wprowadzenia w Polsce urzędu diakona stałego oraz jego formacji, ale wskazały też, jaka jest teologia tej starożytnej posługi⁴⁰.

Jak zauważa ks. Selejda, przywrócenie diakonatu stałego w Polsce wcale nie zobowiązywało do uczynienia tego we wszystkich diecezjach. Decyzja taka należy bowiem zawsze do biskupa diecezjalnego, który podejmuje ją po wysłuchaniu opinii rady kapłańskiej, diecezjalnej rady duszpasterskiej, a także po uwzględnieniu konkretnych potrzeb i specyficznej sytuacji swojego Kościoła partykularnego⁴¹. Taką drogę legislacyjną w diecezji toruńskiej wykorzystał jej rzadca bp Andrzej Suski, który w dniu 6 stycznia 2005 roku, po zasięgnięciu opinii wskazanych wyżej gremiów, jako pierwszy biskup diecezjalny w Polsce wydał dekret wprowadzający diakonat stały w swej diecezji. Mocą tego dekretu został też powołany do istnienia Ośrodki Formacji Diakonów Stałych z siedzibą w Przysieku koło Torunia⁴².

³⁷ Tamże, s. 38.

³⁸ W. Rozyrkowski, *Początki diakonatu stałego w Kościele w Polsce*, s. 49.

³⁹ Nowe *Wytyczne* zostały przyjęte przez KEP w 2015 roku. Zob. Konferencja Episkopatu Polski, *Wytyczne dotyczące formacji, życia i posługi diakonów stałych w Polsce*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski* nr 27, rok 2015, Warszawa 2016, s. 66–84.

⁴⁰ M. Barczewski, *Diakoniat stały w Kościele polskim*, „Studia Bydgoskie” 2(2008), s. 125, 129–130; W. Śmigiel, *Diakoniat stały w Kościele katolickim w Polsce – perspektywa teologiczno-pastoralna*, w: *Diakoniat stały w Kościele w Polsce*, t. 1: *Historia – teologia – wyzwania*, red. W. Rozyrkowski, Pelplin 2019, s. 85–102.

⁴¹ R. Selejda, *Niektóre aspekty prawne diakonatu stałego*, s. 25.

⁴² *Dekret wprowadzający diakonat stały w diecezji toruńskiej*, „Toruńskie Wiadomości Kościelne” 14/1–2(2005), s. 80; por. W. Rozyrkowski, *Diakoniat stały w Polsce – geneza i pierwsze doświadczenia*, w: *Homo religiosus. Bóg – człowiek – historia*, t. 4, red. D. Frąca, Szczecin 2022, s. 72–73.

7. OŚRODKI FORMACJI DIAKONÓW STAŁYCH W POLSCE

Utworzony przez bp. Suskiego w Przysieku ośrodek był pierwszą tego typu placówką w Polsce. Znalazł on swoje miejsce w istniejącym już kompleksie Ośrodka Szkoleniowego Caritas Diecezji Toruńskiej im. św. Jana Pawła II, a odpowiedzialnym został ks. Krzysztof Dębiec. Po roku funkcję tę objął ks. Dariusz Iwański, który nie tylko opracował program formacji dla kandydatów do diakonatu, ale nadał też placówce w Przysieku kształt organizacyjny. Formacja, zgodnie z *Wytocznymi* Konferencji Episkopatu Polski, trwała trzy lata⁴³. Ośrodek funkcjonował do 2008 roku, czyli do momentu zakończenia przez kandydatów przeznaczonych do posługi drogi przygotowania do święceń. Pierwsze święcenia diakonatu stałego w Polsce odbyły się w dniu 6 czerwca 2008 roku w sanktuarium Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Toruniu. Szafarzem był bp Andrzej Suski, a przyjmującym dar święceń – Tomasz Chmielewski. Kolejne święcenia diakonatu otrzymali: Zbigniew Machnikowski (8 czerwca 2008 r., katedra w Pelplinie, bp Jan Szlaga), Bogdan Sadowski (9 sierpnia 2009 r., kościół św. Marii Magdaleny w Magdalence, abp Kazimierz Nycz), Stanisław Dziemian (20 grudnia 2009 r., konkatedra św. Aleksandra w Suwałkach, bp Jerzy Mazur), Mariusz Malinowski (19 grudnia 2010 r., kościół św. Apostołów Szymona i Judy Tadeusza w Wąbrzeźnie, bp Andrzej Suski), Waldemar Rozykowski (5 listopada 2011 r., kościół św. Antoniego w Toruniu, bp Andrzej Suski)⁴⁴.

W wywiadzie udzielonym autorowi niniejszego opracowania ks. Dariusz Iwański, dyrektor ośrodka w Przysieku, tak scharakteryzował jego działalność:

„Zaczynaliśmy zajęcia w pierwszy weekend października. Spotkania odbywały się co miesiąc albo półtora, by potem spotkać się za kolejne dwa tygodnie. Było to tak ustalone ze względu na fakt, że panowie mieli swoje zajęcia. Spotykaliśmy się zatem raz w miesiącu. Panowie przyjeżdżali w piątek na nieszpory około godziny 16. Później była kolacja, po której mieliśmy pierwszy wykład. Potem była na ogół adoracja. W sobotę po Mszy Świętej i śniadaniu rozpoczynały się wykłady, które trwały do obiadu. Po krótkiej przerwie znów kilka wykładów. Po kolacji zaś – jeśli udało się sprowadzić kogoś z przedstawicieli jakiejś wspólnoty – to oczywiście mieliśmy kolejny wykład. Potem były nieszpory. Zresztą, brewiarz odmawialiśmy często i wspólnie. W niedzielę o godzinie 9 była wspólna msza. Około godziny 11 panowie wyjeżdżali do domów. Zatem formacja intelektualna i formacja duchowa szły równolegle. Ja starałem się w formie czy to katechez, czy to homilii nawiązywać przez cały czas do pewnego modelu formacyjnego, ode mnie wychodziły wątki związane z ich posługą. Formację intelektualną kandydaci odebrali od wykładowców, którzy przyjeżdżali do ośrodka i uzupełniali ich wiedzę o ważne praktyczne rzeczy. Jednocześnie każdy z panów zobligowany był do regularnych spotkań ze swoim kierownikiem duchowym. To nie mogło odbywać się w szkole, bo każdy z kandydatów pochodził z innego regionu Polski. Każdy z nich miał też mieć swojego mentora

⁴³ Zob. Konferencja Episkopatu Polski, *Wytocznymi*, nr 70.

⁴⁴ W. Rozykowski, *Diakoniat stały w diecezji toruńskiej – o początkach diakonatu stałego w Polsce*, w: *Jubileusz Diecezji Toruńskiej, spojrzenie w przeszłość i w przyszłość*, red. W. Rozykowski, Toruń 2017, s. 122.

w osobie proboszcza. To wychodziło różnie, ale taką przyjęto zasadę. I wreszcie, jeśli chodzi o formację duchową, panowie byli zobligowani do udziału w rekolekcjach raz w roku, tak jak wszyscy duchowni. Przed święczeniami kandydaci również musieli odbyć pięciodniowe rekolekcje, tak jak stanowi o prawo kanoniczne. Były to rekolekcje może trochę dziwne, odprawiane metodą ignacjańską. Panowie odbywali codzienne medytacje, ja dojeżdżałem codziennie na Mszę Świętą. Mieliśmy codzienny kontakt, ale tak naprawdę chodziło o to, żeby tego kontaktu było jak najmniej. Rekolekcje odprawiali w ciszy, z dala od rodzin, żeby przemyśleć jeszcze raz, na co się decydują⁴⁵.

W 2008 roku bp Andrzej Suski zawiesił działalność ośrodka w Przysieku koło Torunia. Jako powód tej decyzji podano brak kandydatów z obszaru diecezji toruńskiej. Jednak nie miało to wpływu na dalszy etap wprowadzania urzędu diakona stałego w Kościele w Polsce. Kolejne diecezjalne ośrodki powołano do istnienia w: Drohiczynie, Warszawie, Opolu, Szczecinie, Ełku. Diakon prof. Rozynkowski twierdził: „Należy się spodziewać, że w najbliższych latach, a może nawet i miesiącach, w następnych archidiecezjach oraz diecezjach pojawią się nowe ośrodki formujące przyszłych diakonów stałych”⁴⁶.

Powyższa diagnoza okazała się niezwykle trafna. Przodująca dziś w liczbie wyświęconych i posługujących diakonów stałych (25 duchownych)⁴⁷ archidiecezja katowicka, decyzją abp. Wiktora Skworca, od 2016 roku prowadzi Ośrodek Formacji Diakonów Stałych na swoje potrzeby pastoralne, ale przyjmuje również kandydatów z innych diecezji⁴⁸. Z kolei archidiecezja łódzka, w której posługuje dziś 23 diakonów stałych, wprowadziła ten kościelny urząd w 2019 roku. Pasterz archidiecezji abp Grzegorz Ryś także powołał do istnienia ośrodek formacyjny⁴⁹. Na uwagę zasługuje również diecezja elbląska, gdzie dotychczas wyświęcono aż 12 diakonów. To sporo, zważywszy na fakt, iż jest to znacznie mniejszy od wskazanych wyżej pod względem liczby katolików Kościół partykularny. Stało się to dzięki staraniom bp. Jacka Jezierskiego, który w 2016 roku wprowadził w diecezji diakonat stały, a na początku następnego roku powołał do istnienia ośrodek formacji dla kandydatów do święceń⁵⁰. Dyrektorem tej placówki został ks. Wojciech Skibicki (od 2019 r. biskup pomocniczy diecezji elbląskiej). Pierwsi diakoni zostali wyświęceni i wprowadzeni do posługi

⁴⁵ Zob. A. Miłański, *Wywiad z ks. Dariuszem Iwańskim, dyrektorem Ośrodka Formacji Diakonów Stałych w Przysieku* (22.05.2013, Przysiek).

⁴⁶ W. Rozynkowski, *Początki diakonatu stałego w Kościele w Polsce*, „Diakon” 14–15(2017–2018), s. 51.

⁴⁷ Zob. *Diakonaty stałe w Polsce – historia i stan aktualny*, w: *Diakon.pl* [on-line], <https://www.diakonat.pl/index.php/diakonat-staly-w-polsce-historia-i-stan-aktualny/> (dostęp: 25.07.2025).

⁴⁸ Zob. *Informacje o przygotowaniu do diakonatu stałego w archidiecezji katowickiej*, w: *Ośrodek Formacji Diakonów Stałych Archidiecezji Katowickiej* [on-line], https://www.diakoni.katowicka.pl/OFDS_info.pdf (dostęp: 26.07.2025).

⁴⁹ Zob. *Abp Ryś wprowadza w swojej diecezji diakonat stały*, w: *Więź* [on-line], <https://wiez.pl/2019/02/04/abp-rys-wprowadza-w-swojej-diecezji-diakonat-staly/> (dostęp: 26.07.2025).

⁵⁰ Por. *Statuty I Synodu Diecezji Elbląskiej*, cz. II, Elbląg 2020, s. 39.

w 2020 roku⁵¹. Biskup Jezierski przypomniał wówczas przyjmującym święcenia, że misja diakona stałego dotyczy jego całego życia⁵².

Na chwilę obecną do najprężniej działających ośrodków formacyjnych na terenie Polski należy ośrodek w Opolu. Funkcjonuje tu także Studium Uzupełniające do Diakonu Stałego. Cykl formacyjny trwa dwa lata⁵³. Warto podkreślić, że szczególnie ważnym elementem, koniecznym do przyjęcia święceń diakonu stałego, jest fakt ukończenia przez kandydata studiów teologicznych na poziomie magisterium. Jednoznacznie wskazują na to *Wzrosty* polskich biskupów oraz doświadczenie osób zaangażowanych w proces wprowadzania tej posługi w przestrzeń Kościoła w Polsce⁵⁴. Jest wielce prawdopodobne, że w ciągu nadchodzących lat w wielu diecezjach w Polsce powstaną kolejne ośrodki formacyjne, które przygotują kandydatów do święceń diakonu.

ZAKOŃCZENIE

W tytule niniejszego artykułu postawione zostało pytanie: Czy odnowa posługi diakonów stałych w Kościele w Polsce to wymóg obecnej sytuacji (znaczny spadek powołań kapłańskich i zakonnych), czy też jest to po prostu powrót do starożytnej tradycji? Liczne opracowania dotyczące diakonu stałego, a przede wszystkim fakty związane z wprowadzeniem przez polskich biskupów tej posługi w swoich diecezjach świadczą pozytywnie o jednym i drugim wymiarze. Kościół katolicki w Polsce powraca w ten sposób do źródeł, sięga do biblijnych korzeni urzędu diakona, nawiązuje do wielkiej tradycji starożytnego chrześcijaństwa, a jednocześnie wpisuje się w realizowany po Soborze Watykańskim II proces przywracania wspólnotom wiernych tej posługi, a także jej odnowienia.

Od niemal 17 lat pełnią swą diakońską służbę pierwsi diakoni stali w Polsce. Według badań prowadzonych przez autora niniejszego artykułu (wywiad z dyrektorem ośrodka w Przysieku) w 2013 roku posługę tę sprawowało zaledwie 9 diakonów stałych. Natomiast obecnie do grupy tej należy aż 116 wyświęconych mężczyzn (dane z dnia 31 maja 2025 r.)⁵⁵. Proces odnowy urzędu diakona stałego w Kościele w Polsce utrzymuje więc tendencję wzrostową. Łączy się on też z potrzebą dalszego formowania, pogłębiania duchowości i wiedzy nie tylko kandydatów do święceń, ale również już wyświęconych diakonów. Wydaje się, że urząd ten jako owoc postano-

⁵¹ P. Towarek, *Diecezja elbląska ma sześciu diakonów stałych*, „Elbląskie Wiadomości Diecezjalne” 63(2020), s. 113–116.

⁵² Zob. J. Jezierski, *Misja diakona dotyczy całego życia: homilia podczas święceń diakonu w katedrze elbląskiej (4.07.2020)*, w: *Diakon stały w Polsce*, t. 4: *Tradycja – posługa – świadectwo*, red. W. Rozyrkowski, Pelplin 2022, s. 343–345.

⁵³ E. Mateja, *Diakon stały w świetle Regulaminu Formacji i Posługi Diakona Stałego w Diecezji Opolskiej*, „Ateneum Kapłańskie” 172/2(2019), s. 224.

⁵⁴ W. Rozyrkowski, *Diakon stały w Polsce*, B. Degórski, M. Marczewski, W. Rozyrkowski, *Diakon stały*, Lublin 2024, s. 400; H. Sobeczko, *Problem wykształcenia teologicznego diakonów stałych w Polsce*, „Ateneum Kapłańskie” 172/2(2019), s. 234–253.

⁵⁵ Zob. *Diakon stały w Polsce – historia i stan aktualny*, w: *Diakon.pl* [on-line], <https://www.diakon.pl/index.php/diakonat-staly-w-polsce-historia-i-stan-aktualny/> (dostęp: 25.07.2025).

wień Vaticanum II oraz decyzji Konferencji Episkopatu Polski pozytywnie wpisał się w przestrzeń pastoralną Kościoła⁵⁶. Wiele wskazuje też na to, że będzie się on nadal dynamicznie rozwijał, a nowi diakoni stali będą w poszczególnych Kościołach partykularnych efektywnie wspierać swych biskupów oraz zgromadzonych wokół nich prezbiterów.

DIAKONAT STAŁY W KOŚCIELE W POLSCE – WYMÓG CZASU CZY POWRÓT DO STAROŻYTNYCH ŹRÓDEŁ?

STRESZCZENIE

Artykuł przybliży zagadnienie diakonatu stałego w Kościele katolickim. Tekst został podzielony na siedem części. W pierwszej ukazano biblijne źródła diakonatu (zob. Dz 6,1-6). W części drugiej przywołano świadectwa pisarzy wczesnochrześcijańskich (Didache, Klemens Aleksandryjski, Orygenes, Cyprian, Hieronim, Jan Chryzostom) oraz zapisy synodów (Elwira, Arles, Nicea, Iliria, Orange, Agde) potwierdzające szczyt rozwoju tej posługi. Część trzecia ukazuje schyłek diakonatu stałego w Kościele zachodnim, a części czwarta i piąta – próby jego przywrócenia (Sobór Trydencki, ośrodek diakonacki Hannesa Kramera we Fryburgu, Sobór Watykański II). W części szóstej przybliżono procesy wprowadzenia diakonatu stałego w Kościele w Polsce (zob. *Wytyczne* Konferencji Episkopatu Polski). Część siódma opisuje w zarysie działalność pierwszego w Polsce ośrodka formacyjnego dla kandydatów do święceń (Przysiek koło Torunia), wskazując też kolejne tego typu centra w polskich diecezjach (m.in. Opole, Katowice, Łódź, Elbląg).

PERMANENT DIACONATE IN THE CHURCH IN POLAND – A REQUIREMENT OF THE TIMES OR A RETURN TO ANCIENT SOURCES?

SUMMARY

This article examines the issue of the permanent diaconate in the Catholic Church. The text is divided into seven parts. The first part presents the biblical sources of the diaconate (see Acts 6:1-6). The second part recalls the testimonies of early Christian writers (Didache, Clement of Alexandria, Origen, Cyprian, Jerome, John Chrysostom) and the records of synods (Elwira, Arles, Nicaea, Illyria, Orange, Agde) confirming the peak of this ministry's development. The third part shows the decline of the permanent diaconate in the Western Church, and the fourth and fifth parts show attempts to restore it (the Council of Trent, Hannes Kramer's diaconate centre in Freiburg, the Second Vatican Council). The sixth part describes the processes of introducing the permanent diaconate in the Church in Poland (see *Guidelines* of the Polish

---

⁵⁶ Zob. H. Sobeczko, *Dziesięć lat posługi diakona stałego w diecezji opolskiej*, „Diakon” 19(2022), s. 37–44.

Episcopal Conference). The seventh part outlines the activities of the first formation centre for candidates for ordination in Poland (Przesiek near Toruń), also pointing to other centres of this type in the dioceses of the Church in Poland (including Opole, Katowice, Łódź, and Elbląg).

DER STÄNDIGE DIAKONAT IN DER KIRCHE IN POLEN – EINE FORDERUNG DER ZEIT ODER EINE RÜCKKEHR ZU DEN ALTEN WURZELN?

ZUSAMMENFASSUNG

Der Artikel befasst sich mit dem Thema des ständigen Diakonats in der katholischen Kirche. Der Text ist in sieben Teile gegliedert. Im ersten Teil werden die biblischen Quellen des Diakonats aufgezeigt (siehe Apg 6,1-6). Im zweiten Teil werden Zeugnisse frühchristlicher Schriftsteller (Didache, Clemens von Alexandria, Origenes, Cyprian, Hieronymus, Johannes Chrysostomos) und Synodenbeschlüsse (Elvira, Arles, Nicäa, Illyrien, Orange, Agde) angeführt, die den Höhepunkt dieser Dienstform bestätigen. Der dritte Teil zeigt den Niedergang des ständigen Diakonats in der westlichen Kirche, während der vierte und fünfte Teil die Versuche seiner Wiederherstellung beschreiben (Tridentinisches Konzil, Diakonatszentrum von Hannes Kramer in Freiburg, Zweites Vatikanisches Konzil). Im sechsten Teil werden die Prozesse der Einführung des ständigen Diakonats in der Kirche in Polen näher erläutert (siehe *Leitlinien* der Polnischen Bischofskonferenz). Der siebte Teil beschreibt in groben Zügen die Tätigkeit des ersten Ausbildungszentrums für Priesteramtskandidaten in Polen (Przesiek bei Toruń) und verweist auf weitere Zentren dieser Art in den Diözesen der Kirche in Polen (u. a. Opole, Katowice, Łódź, Elbląg).

BIBLIOGRAFIA

- Adamiak S., *Diakoni w Kościele późnej starożytności – niektóre zagadnienia*, w: *Diakoniat stały w Kościele w Polsce*, t. 1: *Historia – teologia – wyzwania*, red. W. Rozynekowski, Pelplin 2019, s. 15–24.
- Białkowski M., *Opracowanie księdza profesora rektora Mariana Rechowicza o diakonacie stałym z 1961 roku*, w: *Diakoniat stały w Kościele w Polsce*, t. 1: *Historia – teologia – wyzwania*, red. W. Rozynekowski, Pelplin 2019, s. 25–39.
- Barczewski M., *Diakoniat stały w Kościele polskim*, „*Studia Bydgoskie*” 2(2008), s. 121–134.
- Degórski B., Marczewski M., Rozynekowski W., *Diakoniat stały*, Lublin 2024.
- Degórski B., *Diakoni w starożytności chrześcijańskiej*, w: *Diakoniat stały w Kościele w Polsce*, t. 3: *Powołanie – duchowość – świadectwo*, red. W. Rozynekowski, Pelplin 2021, s. 15–55.
- Dekret wprowadzający diakoniat stały w diecezji toruńskiej*, „*Toruńskie Wiadomości Kościelne*” 14/1–2(2005), s. 80.
- Diakoniat stały w Kościele w Polsce*, t. 1: *Historia – teologia – wyzwania*, red. W. Rozynekowski, Pelplin 2019.

- Diakonat stały w Kościele w Polsce*, t. 3: *Powołanie – duchowość – świadectwo*, red. W. Rozynekowski, Pelplin 2021.
- Diakonat stały w Polsce*, t. 4: *Tradycja – posługa – świadectwo*, red. W. Rozynekowski, Pelplin 2022.
- Jan Paweł II, *Diakonat w służebnej i hierarchicznej komunii Kościoła (katecheza 6.10.1993, Rzym)*, w: Jan Paweł II, *Posługa prezbiterów i diakonów*, red. E. Weron, W. Seremak, Poznań 1998, s. 109–113.
- Jeziński J., *Misja diakona dotyczy całego życia: homilia podczas święceń diakonatu w katedrze elbląskiej (4.07.2020)*, w: *Diakonat stały w Polsce*, t. 4: *Tradycja – posługa – świadectwo*, red. W. Rozynekowski, Pelplin 2022, s. 343–345.
- Konferencja Episkopatu Polski, *Wytoczne dotyczące formacji, życia i posługi diakonów stałych w Polsce*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 27, rok 2015, Warszawa 2016, s. 66–84.
- Kossowski M., *Św. Szczepan jako sługa pamięci o Bogu. Studium egzegetyczne Dz 6,1-15. 7,1-60*, w: *Diakonat stały w Kościele w Polsce*, t. 3: *Powołanie – duchowość – świadectwo*, red. W. Rozynekowski, Pelplin 2021, s. 57–62.
- Mateja E., *Diakonat stały w świetle Regulaminu Formacji i Posługi Diakona Stałego w Diecezji Opolskiej*, „Ateneum Kapłańskie” 172/2(2019), s. 223–233.
- Mateja E., *Wprowadzenie posługi diakona stałego w Kościele katolickim*, w: *Diakonat stały w Kościele w Polsce*, t. 1: *Historia – teologia – wyzwania*, red. W. Rozynekowski, Pelplin 2019, s. 55–68.
- Marczewski M., *Diakonat w Kościele katolickim*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 3, Lublin 1995, k. 1245–1246.
- Marczewski M., *Historia i teologia diakonatu stałego do 1989 roku*, w: B. Degórski, M. Marczewski, W. Rozynekowski, *Diakonat stały*, Lublin 2024, s. 17–255.
- Medwid W., *Życie i dzieło Marcina Lutera a spór wokół tezy i narodzin Reformacji*, „Polonia Sacra” 17/1(2013), s. 267–292.
- Miłański A., *Wywiad z ks. Dariuszem Iwańskim, dyrektorem Ośrodka Formacji Diakonów Stałych w Przesieku (22.05.2013, Przesiek)*.
- Rozynekowski W., *Diakonat stały w Polsce – geneza i pierwsze doświadczenia*, w: *Homo religiosus. Bóg – człowiek – historia*, t. 4, red. D. Frąca, Szczecin 2022, s. 69–88.
- Rozynekowski W., *Diakonat stały w diecezji toruńskiej – o początkach diakonatu stałego w Polsce*, w: *Jubileusz Diecezji Toruńskiej. spojrzenie w przeszłość i w przyszłość*, red. W. Rozynekowski, Toruń 2017, s. 117–128.
- Rozynekowski W., *Diakonat stały w Polsce*, B. Degórski, M. Marczewski, W. Rozynekowski, *Diakonat stały*, Lublin 2024, s. 327–427.
- Rozynekowski W., *Początki diakonatu stałego w Kościele w Polsce*, „Diakon” 14/15(2017/2018), s. 45–57.
- Selejdak R., *Diakonat stały w świetle Biblii i historii Kościoła*, Częstochowa 2002.
- Selejdak R., *Diakonat stały. Dokumenty Soboru Watykańskiego II i Stolicy Apostolskiej. Bibliografia*, Częstochowa 2004.
- Selejdak R., *Diakonat stały w świetle dokumentów Soboru Watykańskiego II, posoborowego Urzędu Nauczycielskiego Kościoła i narodowych*, „Rationes institutionis diaconorum permanentium”, Warszawa 2010.
- Selejdak R., *Niektóre aspekty prawne diakonatu stałego*, „Warszawskie Studia Pastoralne” 9/3(2016), s. 25–60.
- Selejdak R., *Tożsamość, duchowość, formacja i posługa diakonów stałych*, Częstochowa 2003.

Sobeczko H., *Dziesięć lat posługi diakona stałego w diecezji opolskiej*, „Diakon” 19(2022), s. 37–44.

Sobeczko H., *Problem wykształcenia teologicznego diakonów stałych w Polsce*, „Ateneum Kapłańskie” 172/2(2019), s. 234–253.

Statuty I Synodu Diecezji Elbląskiej, cz. II, Elbląg 2020.

Śmigiel W., *Diakonat stały w Kościele katolickim w Polsce – perspektywa teologiczno-pastoralna*, w: *Diakonat stały w Kościele w Polsce*, t. 1: *Historia – teologia – wyzwania*, red. W. Rozynkowski, Pelplin 2019, s. 85–102.

Towarek P., *Diecezja elbląska ma sześciu diakonów stałych*, „Elbląskie Wiadomości Diecezjalne” 63(2020), s. 113–116.

Zasoby internetowe:

Abp Rys wprowadza w swojej diecezji diakonat stały, w: *Więź* [on-line], <https://wiesz.pl/2019/02/04/abp-rys-wprowadza-w-swojej-diecezji-diakonat-staly/> (dostęp: 26.07.2025).

Diakonat stały w Polsce – historia i stan aktualny, w: *Diakonat.pl* [on-line], <https://www.diakonat.pl/index.php/diakonat-staly-w-polsce-historia-i-stan-aktualny/> (dostęp: 25.07.2025).

Informacje o przygotowaniu do diakonatu stałego w archidiecezji katowickiej, w: *Ośrodek Formacji Diakonów Stałych Archidiecezji Katowickiej* [on-line], https://www.diakoni.katowicka.pl/OFDS_info.pdf (dostęp: 26.07.2025).